

Öğretmen Şiddeti Ölçeği'nin Geliştirilmesi ve Doğrulanması

Metin PIŞKIN*

Gökhan ATIK**

Şakir ÇINKIR***

Selahiddin ÖĞÜLMÜŞ****

Cem BABADOĞAN*****

Ömay ÇOKLUK*****

Atf:

Pişkin, M., Atik, G., Çinkır, Ş., Öğülmüş, S., Babadoğan, C., & Çokluk, Ö. (2014). The development and validation of Teacher Violence Scale. *Eurasian Journal of Educational Research*, 56, 1-24.

Özet

Problem Durumu: Eğitimcilerin öncelikli görevleri arasında, olumsuz davranışların ve modellerin olmadığı güvenli bir eğitim ortamının oluşturulması yer almaktadır. Ancak, günümüzde okullarda yaşanan şiddet olaylarına yönelik bir endişe söz konusudur. Alan yazındaki ilgili çalışmalar incelendiğinde, araştırmalarda çoğunlukla öğrenciler arasındaki saldırganlık, şiddet ve zorbalık olaylarına odaklanıldığı, öğretmenlerden öğrenciye yönelik şiddet olaylarının yeteri kadar ele alınmadığı görülmektedir. Bu açıdan, okul şiddeti ya da okul güvenliği kapsamında sadece öğrencilerin uyguladıkları şiddet davranışları değil, öğretmenlerden öğrenciye yönelik şiddet davranışlarının da dikkate alınması gerekmektedir.

Araştırmanın Amacı: Bu çalışmada, okullarda öğretmenler tarafından öğrencilere uygulanan şiddet davranışlarını belirlemek için öğrenciler tarafından doldurulan bir ölçme aracının geliştirilmesi amaçlanmıştır.

**Yazışmadan sorumlu yazar: Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara, 06590, Tel: +90312.363.3350. E-posta: gokhanatik@gmail.com

*Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara. E-posta: metinpiskin@gmail.com

***Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara. E-posta: cinkir@gmail.com

****Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara. E-posta: ogulmus@ankara.edu.tr

*****Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara. E-posta: cem@babadogan.net

*****Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara. E-posta: cokluk@education.ankara.edu.tr

Araştırmanın Yöntemi: Bu çalışmada iki farklı katılımcı grup verisi kullanılmıştır. Birinci katılımcı grup verileri üzerinde açımlayıcı faktör analizi, diğer katılımcı grup verileri üzerinde ise doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Birinci katılımcı grup 583 (%61.0 kız, %39.0 erkek), ikinci katılımcı grup ise 878 (%36.7 kız, %63.3 erkek) lise öğrencisinden oluşmuştur. Ölçme aracının geliştirilmesi süreci hedef kavramın tanımlanması, madde havuzunun oluşturulması ve uzman görüşlerinin alınması aşamalarını içermektedir. Deneme uygulama birinci katılımcı grup verileri üzerinde yapılmıştır. Deneme uygulama sonucunda elde edilen bu yapının ikinci katılımcı grup verileri üzerinde geçerli olup olmadığı doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmiştir. Geçerlik çalışması kapsamında ayrıca benzeme, ayırma ve ayrılma geçerlikleri de incelenmiştir. Son olarak, ölçeğin tamamı ve alt boyutları için iç-tutarlık güvenilirlik katsayıları hesaplanmış ve ölçeğin maddelerine yönelik madde analizleri yapılmıştır.

Araştırmanın Bulguları: Açımlayıcı faktör analizi sonucunda, 43 maddelik deneme form 36 maddeye düşmüş ve 5 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Bu faktörler ve madde sayıları şöyledir: fiziksel şiddet (11 madde), cinsel şiddet (6 madde), suçlama/aşağılama (8 madde), alay etme (5 madde) ve baskı altına alma (6 madde). Beş faktörlü yapı toplam varyansın yaklaşık %64'ünü açıklamıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre ise, elde edilen beş faktörlü yapı geçerli kılınmıştır [$\chi^2(584) = 1330.27$, $\chi^2/sd = 2.28$, $RMSEA = .04$, $SRMR = .06$, $NNFI = .99$, $CFI = .99$]. Benzeme, ayırma ve ayrılma geçerliğine ilişkin kanıtlar ölçeğin yapı geçerliğine; ölçeğin tamamı ve alt boyutları için elde edilen güvenilirlik katsayıları ise ölçeğin iyi bir iç-tutarlığa sahip olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın Sonuçları ve Öneriler: Bu çalışmada, Öğretmen Şiddeti Ölçeği'nin geliştirilmesi ve doğrulanması için birtakım psikometrik bulgular sunulmuştur. Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri sonucunda, ölçek 36 madde ve 5 alt boyuttan oluşmuştur. Bu ölçeğin öğretmen şiddeti ile ilgili alan yazına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Sonraki çalışmalarda, ölçeğin geçerliğine (yordayıcı ve çapraz geçerlik gibi) ve güvenilirliğine (test-tekrar test güvenilirliği gibi) ilişkin ek kanıtlar araştırılabilir.

Anahtar Sözcükler: Öğretmen şiddeti, ölçek geliştirme, geçerlik, güvenilirlik, lise öğrencileri.

Giriş

Şiddet yüzyıllardır toplumlarda devam eden bir sorun olmasına karşın, uzun bir süre ciddiye ele alınmamıştır (Pişkin, 2006a). Günümüzde, ülkemizdeki okul şiddeti üzerine giderek artan bir farkındalığın olduğu ve görsel ve yazılı medyanın bu konuya çok fazla önem verdiği görülmektedir (Pişkin, Çınkır ve ark., 2011; Pişkin

ve ark., 2011). Ancak, okulların önemli sorumluluklarından biri, olumsuz davranışların ve rol modellerinin olmadığı bir eğitim ortamı sağlamaktır. Ayrıca, güvenli okul ortamı, okullardaki eğitim faaliyetlerinin devam ettirilebilmesi için gerekli olan bir koşuldur (Öğülmüş, 1995).

Şiddetin çocukların gelişimi üzerinde yıkıcı etkileri vardır. Şiddetin öğrenciler üzerindeki fiziksel etkilerine yönelik daha yoğun bir odak söz konusudur. Ancak, şiddet aynı zamanda stres ve kaygı gibi birtakım psikolojik sorunlara da yol açmaktadır. Bir araştırmada, şiddete tanık olan öğrencilerin psikolojik olarak etkilendikleri ortaya konmuştur (Furlong ve Morrison, 1994). Janosz ve arkadaşları (2008) okullarda şiddete tanık olmanın öğrencilerin iyi oluşları üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğuna ve bu durumun güvensizlik duygusu, içselleştirilmiş problemler, düşük okul bağlılığı, düşük akademik başarı, okuldan kaçma gibi sorunlarla ilişkili olduğuna işaret etmiştir. Ayrıca, şiddet öğrencilerin akademik, fiziksel ve sosyal gelişimini yavaşlatmakta ve onların kapasitelerini en üst düzeyde gerçekleştirmelerini engellemektedir (Furlong, Morrison ve Clontz, 1993). Ülkemizde ilköğretim ve lise grupları üzerinde gerçekleştirilen çalışmalar, mağdur olan öğrencilerin çoğunluğunun okullarını çok az çekici bulduklarını ve zorba öğrencilerden dolayı okullarına gitmekten korktuklarını ortaya koymuştur (Pişkin, 2010; Pişkin ve Ayas, 2005). Ancak, okullarda tüm öğrencilerin fiziksel ve psikolojik iyi oluşlarına yönelik bir tehdit oluşturabilecek faktörlerden korunması gerekir. Okul güvenliği ya da okulda kendini güvende hissetme sadece öğrenciler için değil aynı zamanda okullarda ve eğitimde bir rolü olan tüm bireyler için önemlidir.

Birçok ülkenin okul şiddeti ve güvenliğine ilişkin endişeleri bulunmakta ve bundan dolayı bu ülkelerde okul şiddetine yönelik artan bir ilgi söz konusudur (Chen ve Astor, 2010; Conoley ve Goldstein, 2004; Due, Holstein ve Soc, 2008; Nansel ve ark., 2001; Pişkin, Öğülmüş ve ark., 2011). İlgili alan yazında, öğrenciler arasındaki şiddet olaylarına daha çok dikkatin verildiği görülmektedir. Öğrenciler çoğu araştırmanın odağı halindedirler. Ancak, okul şiddeti ve okul güvenliğinin sadece öğrenciler arasındaki olaylarla ilişkili olabileceğini düşünmek yanıltıcı olabilir. Bundan dolayı, öğretmenlerden öğrencilere yönelik sergilenen şiddet davranışlarını da düşünmek gerekir. Alan yazında, öğretmenlerin öğrencilere yönelik şiddet davranışlarını inceleyen araştırmaların sayısı, öğrenciler arasındaki şiddeti inceleyen araştırmaların sayısına göre daha azdır. Araştırmacıların öğretmenlerin şiddet davranışları ilişkin ilgilerinin az olması birçok sebeple açıklanabilir. Öncelikle, öğretmenler birçok kültürde otoriter bir figür olarak görüldükleri için, onların davranışlarını sorgulamak kültürel açıdan uygun olmayabilir. İkinci olarak, öğretmenlerin davranışları eğitim sürecinin ve disiplinin bir parçası olarak düşünülebilir. Bundan dolayı, öğretmenlerin birçok davranışı, şiddet içerikli olanları da dahil olmak üzere, bir eğitim yöntemi olarak görülebilir. Böyle bir anlayış, öğretmenlerin yaklaşımlarını sorgulamayı engelleyebilir. Son olarak, öğretmenlerin davranışlarını değerlendirecek ölçme araçlarının olmaması da diğer bir neden olarak düşünülebilir. Öğretmenlerden öğrencilere yönelik sergilenen şiddet davranışlarını araştıran sınırlı sayıda araştırma mevcuttur. Bu araştırmalar çoğunlukla anket ve görüşme gibi yöntemlere dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.

Öğretmen Şiddeti Tanımı

Şiddet, geniş bir kavramdır ve farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Ancak, küresel bir uzlaşma sonucunda, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) şiddeti “yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, sağlıksız gelişim ya da yoksunluk ile sonuçlanması olasılığı yüksek olan, kişinin kendisine, başka birisine ya da bir grup ya da topluluğa karşı fiziksel kuvvetin ya da gücün, tehdit edici ve ya fiili olarak kasıtlı kullanımı” olarak tanımlamaktadır (WHO, 1996; akt: WHO, 2002, syf. 4). Bu tanım doğrultusunda bu çalışmada öğretmen şiddeti, bir tür zarar vermeyi amaçlayan, fiziksel, sözel, psikolojik ve cinsel olmak üzere farklı biçimlerde gerçekleşebilen, öğretmenler tarafından öğrencilere yönelik gücün kasıtlı kullanımı olarak tanımlanmıştır.

Öğretmenlerin Öğrencilere Yönelik Şiddet Davranışları Üzerine Yapılan Araştırmalar

Ülkemizde öğretmenlerin öğrencilere uyguladıkları şiddet davranışlarını inceleyen araştırmaların sayısı, öğrenciler arasındaki şiddet davranışlarını araştıran çalışmalara göre daha azdır. Sınırlı sayıdaki araştırma sonucuna göre, öğretmenlerden öğrenciye yönelik en yaygın sergilenen şiddet davranışının fiziksel ceza olduğunu göstermektedir (Gözütok, 1993b; Gözütok, Er ve Karacaoğlu, 2006). Fiziksel ya da bedensel ceza, yıllardır eğitimin bir parçası ve otorite figürünün bir temsili olarak kullanıldığı görülmektedir (Sümer ve Aydın, 1999). Kültür, şiddet davranışlarının nasıl algılandığı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Çalışmalar, öğretmen ve öğrencilerin fiziksel veya bedensel cezayı eğitimde normal ve kabul edilebilir bir eylem olarak gördüklerini göstermektedir (Saruhan, 1987; Timuroğlu, 1983). Sümer ve Aydın (1999) birçok öğretmenin fiziksel ya da bedensel cezayı disiplin sağlamada etkili bir yöntem olarak görmediğini ve bu öğretmenlerin okullarda problem öğrenci davranışları ile baş etmek için yeni yöntemlerin geliştirilmesi gerektiği görüşünde olduklarını belirtmektedir. Ülkemizdeki okullarda fiziksel ya da bedensel ceza üzerine yapılan çalışmalar birkaç tema ile özetlenebilir. Bu temalar; öğretmenlerin sıklıkla kullandıkları cezalandırma yöntemleri, cezalandırmada öğretmenlerin cinsiyetlerinin rolü ve cezalandırmalar ile şiddet davranışlarının sıklıkla gerçekleştiği yerlerdir. İlk olarak, Gözütok (1993a) disiplini sağlamada öğretmen davranışlarını araştırmış ve öğretmenlerin %30'unun olumsuz disiplin yöntemlerini (tokat atma, kulak ve saç çekme, hakaret etme, tehdit etme gibi) kullandığını bulmuştur. Bir başka çalışmada, Gözütok ve arkadaşları (2006) öğrencilerin öğretmenlerinin uyguladıkları ceza yöntemlerine ilişkin görüşlerini incelemiştir. Öğrencilerin çoğu, kulak ve saç çekmeyi, tokat tamayı, tebeşir ya da silgi atmaya öğretmenlerinin en yaygın kullandıkları ceza yöntemleri olarak ifade etmişlerdir. Öğretmen şiddetinde cinsiyetin rolünü dikkate aldığımızda, çalışmalar, erkek öğretmenlerin olumsuz disiplin yöntemlerini ya da öğrenciye yönelik şiddet davranışlarını, kadın öğretmenlere göre daha sık kullandıklarını göstermektedir (Bulut, 2008; Gözütok, 1993a; Hatunoğlu ve Hatunoğlu, 2005). Son olarak, Bulut (2008) bu olayların daha çok sınıflarda ve okul yöneticilerinin odalarında gerçekleştiğini belirtmiştir.

Fiziksel ya da bedensel ceza ile okul şiddeti nedensel bir ilişkiye sahip olduğu açıktır. Fiziksel cezanın kullanımı okullardaki şiddet olasılığını artırmaktadır (Straus, 1991). Bundan dolayı, öğretmenler tarafından cezalandırılan ya da anne-babası

tarafından kötü olarak algılanan çocuklar, uygunsuz davranışları sürdürmeye devam etmektedirler. Ada (2010) okul disiplin sürecinde cezalandırılan öğrencilerin zorbalığa daha çok dahil olduklarını bulmuştur. Straus (1991) ayrıca bu nedensel ilişkinin gelecekte de devam ettiğine ve suç işleme, cinayet, eşini dövme gibi sapkın davranışların olasılığını artırdığına işaret etmektedir. Ünal ve Çukur (2011) okullardaki sapkın davranış ve okul ile ilgili faktörler (öğretmene bağlılık, okula bağlılık ve disiplin yöntemleri gibi) arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmacılar, sapkın davranışın öğretmene bağlılık, okula bağlılık ve açıklayıcı disiplin yöntemleri ile manidar ve negatif yönde bir ilişkiye sahip olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca, sapkın davranışın zorlayıcı disiplin yöntemleri ve okulda zorbalığa maruz kalma ile manidar ve pozitif yönde bir ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur.

Öğretmenlerin davranışları bir rol modeli olarak görülmektedir ve onların sağlıklı davranışları öğrencilerin gelişimine olumlu yönde katkı sağlayacaktır. İdeal öğretmen kavramı ile ilgili öğrencilerin algılarını inceleyen bir araştırma (Telli, den Brok ve Çakıroğlu, 2008), öğrencilerin ideal öğretmeni yönlendirici, motive edici, cesaretlendirici, saygı duyan, güven aşıl原因 ve başkalarıyla olumlu ilişki kurma potansiyeline sahip bir kişi olarak tanımladıklarını ortaya koymuştur. Bundan dolayı, öğrencilerle sağlıklı bir iletişim kurulması, onların yaşamlarını daha olumlu bir yönde ilerletmeleri konusunda onlara bir motivasyon sağlar. Yurtal ve Artut (2010) sorunlarla baş etmede öğretmen ve yönetici yaklaşımlarının çok önemli olduğunu vurgulamaktadır. Eğer sorunlarla baş etmede şiddet kullanılırsa, bu şiddete eğilimi arttırabilir. Çocukların çizimlerdeki saldırgan öğretmen ve yönetici figürleri aynı zamanda öğretmen ve yöneticilerin öğrencilerin dünyasında nasıl bir etkili role sahip olduklarına ilişkin güzel bir kanıttır (Yurtal ve Artut, 2010). Nitel bir çalışmada, Çakmak (2011), ülkemizdeki 185 aday öğretmenin öğretmenin değişen rollerine ilişkin bakış açılarını incelemiştir. İlginç bir şekilde, aday öğretmenlerin çoğu, bir öğretmen olarak öncelikli rollerinin bilgiyi aktarma, rehberlik yapmak ve programın içeriğini vermek şeklinde açıklamışlardır. Rol modeli olma on birinci sırada belirtilmiştir. Bu bulgu, aday öğretmenlerin kişisel gelişimleri ile ilgili görevleri diğer rollere göre daha öncelikli bulduklarını göstermektedir.

Araştırmanın Amacı

Alan yazındaki ölçme aracı eksikliği dikkate alındığında, öğretmen şiddetinin çok boyutlu yapısını değerlendiren bir ölçeğinin geliştirilmesine yönelik bir ihtiyacın olduğu açıktır. Böyle bir ölçme aracının, öğretmenlerden öğrencilere yönelik sergilenen davranışların doğasını anlamaya yönelik bir katkı sağlayacağı beklenmektedir. Bundan dolayı, bu çalışmada, okullarda öğretmenler tarafından öğrencilere yönelik uygulanan şiddet davranışlarını değerlendirecek, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracının geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Katılımcılar

Bu çalışmada açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerini yapmak için iki farklı katılımcı grup kullanılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi, Ankara'nın merkez ve kırsal

alanlarında bulunan beş farklı lise türünden, toplam 583 öğrenciden oluşan birinci katılımcı grup verileri üzerinde yapılmıştır. Okulların seçimleri, Türkiye'deki lise türlerindeki farklılıklar göz önünde bulundurularak amaçlı bir şekilde yapılmıştır. Bu okullar; Genel, Anadolu, Kız Meslek, Endüstri Meslek ve İmam Hatip Liseleri'dir. Katılımcılar uygun örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Katılımcıların 222'si (%39.0) erkek, 351'i (%61.0) kızdır. Katılımcıların 146'sı (%25.5) 9. sınıf, 172'si (%29.9) 10. sınıf, 146'sı (%25.5) 11. sınıf ve 110'u (%19.1) 12. sınıf öğrencisidir.

Doğrulamalı faktör analizi, 878 lise öğrencisinin yer aldığı ikinci katılımcı grup verileri üzerinde yapılmıştır. Bu gruptaki katılımcılar Ankara'daki dört liseden katılmıştır. Katılımcıların 303'ü (%36.7) kız, 522'si (%63.3) erkektir. 53 katılımcı öğrenci bilgi formunda cinsiyet bilgisini vermemiştir. İkinci katılımcı grubun 252'si (%32.5) 9. sınıf, 188'i (%24.2) 10. sınıf, 175'i (%22.6) 11. sınıf ve 161'i (%20.7) 12. sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. 102 katılımcı öğrenci bilgi formunda sınıf düzeyi bilgisini belirtmemiştir. Katılımcıların yaşları 14 ile 20 yaş arasında değişmektedir ($Ort. = 16.42$, $Ss = 1.21$).

Veri Toplama Araçları

Öğrenci bilgi formu. Katılımcılar cinsiyet, sınıf düzeyi, yaş ve okul türü ile ilgili soruları içeren bir kişisel bilgi formu doldurmuşlardır.

Öğrencilere yönelik öğretmen şiddeti. Öğretmenlerin öğrencilere yönelik şiddet davranışları Öğretmen Şiddeti Ölçeği (ÖŞÖ) (bkz Ek 1) ile değerlendirilmiştir. Bu ölçek öğrencilerin kendilerini bildirdikleri bir ölçektir ve öğrencilerin bakış açısından öğretmenlerin şiddet davranışlarını ölçmektedir. ÖŞÖ 36 maddelik bir ölçektir ve altı derecelendirme (0 = Hiç'ten 5 = Hemen hemen her gün'e kadar) üzerinden yanıtlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar öğrencilere yönelik öğretmen şiddetinin yüksekliğine işaret etmektedir.

Zorbalığa ilişkin algılar. Pişkin (2006b) tarafından geliştirilen Zorbalığa İlişkin Mitler Ölçeği (ZİMÖ), öğrencilerin zorbalığa ilişkin ön yargılarını, akılcı olmayan inançlarını ve düşüncelerini değerlendirmek amacıyla uygulanmıştır. ZİMÖ 27 maddelik bir ölçektir ve beşli bir derecelendirmeye (1 = Hiç katılmıyorum'dan 5 = Tamamen katılıyorum'a kadar) sahiptir. Ölçek iki boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar; zorbalıkla baş etmede hatalı yaklaşımlar ve zorbalık davranışlarının gerekçelendirilmesidir. Tüm ölçek için Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .89, birinci boyut için .82 ve ikinci boyut için .83'tür. Bu ölçek, bu çalışmada, Öğretmen Şiddeti Ölçeği'nin ayrılma geçerliğini incelemek için bir kriter olarak kullanılmıştır.

İşlemler

Ölçek geliştirme. Ölçek geliştirme sürecinde, araştırmacılar kapsamlı bir alan yazın taraması yapmışlar ve öğrenciler, öğretmenler ve okul yöneticileri ile görüşerek, onların öğretmen şiddeti hakkındaki görüşlerini almışlardır. Araştırmacılar, alan yazın taraması ve hedef grupların görüşlerine göre ölçeğin madde havuzunu oluşturmuşlardır. Yazılan maddeler, farklı alanlardan (Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Eğitim Psikolojisi, Eğitimde Program Geliştirme, Eğitim Yönetimi ve Politikası, Ölçme ve Değerlendirme gibi) bir grup öğretim üyesi

tarafından, ifadelerin açıklığı ve içeriklerin uygunluğu açısından değerlendirilmiştir. Bu süreç, 43 maddelik deneme formunun oluşturulması ile sonuçlanmıştır.

Veri toplama süreci. Bu çalışma, 2009/2010 eğitim öğretim yılının bahar döneminde gerçekleştirilmiştir. Uygulamalar yapılmadan önce, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan ölçeklerin uygulanması için gerekli olan izinler alınmıştır. Araştırmacılar sonrasında Ankara'nın kırsal ve merkez bölgelerinde yer alan liseleri, araştırmanın amacını açıklamak için ziyaret etmişlerdir. Okulların uygulama için onayları alındıktan sonra, okul psikolojik danışmanlarının ve öğretmenlerin desteği ile uygulamalar yapılmıştır. Ölçekler sınıf ortamında, araştırmacılar tarafından uygulanmıştır. Ölçeklerin nasıl yanıtlanacağı ve araştırmanın amacı ile ilgili bilgiler katılımcılara açıklanmıştır. Veri toplama sürecinde, bazı etik konular (bilgilendirilmiş onay, gizlilik ve gönüllü katılım gibi) dikkate alınmış ve katılımcılara açıklanmıştır. Uygulamalar yaklaşık olarak 25 dakika sürmüştür.

Verilerin Çözümlemesi

Öğretmen Şiddeti Ölçeği'nin maddeleri arasında mevcut olan yapıyı ortaya çıkarmak için açımlayıcı faktör analizi (AFA) yapılmıştır. Sonrasında, AFA ile elde edilen faktör yapısının veriler ile tutarlı olup olmadığını test etmek için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. ÖŞÖ'nün faktör yapısının doğrulanmasından sonra, ölçekle ilgili daha fazla gerçeklik kanıtları (benzeme, ayırma, ayrılma geçerliği gibi) araştırılmıştır. Son olarak, ölçeğin tümüne ve alt boyutlarına ilişkin iç-tutarlılık katsayıları hesaplanmış ve madde analizleri yapılmıştır.

Bulgular

Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA)

Öğretmen Şiddeti Ölçeği'nin faktör yapısını araştırmak için, maksimum olabilirlik çıkarma yöntemi ve oblik rotasyonun kullanıldığı açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Oblik rotasyonun kullanılma amacı, bu yöntem faktörler arasında ilişkilerin olduğunu varsaymaktadır (Tabachnick ve Fidell, 2001). Bu varsayımı destekleyecek şekilde, analizde faktörler arasında yüksek ilişkiler bulunmuştur. Örneklem yeterliğinin Kaiser-Meyer-Olkin ölçümü, çalışmanın örneklem büyüklüğünün faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Elde edilen değer .95'tir. Bu değer, bir faktör analizi yapabilmek için .60'tan büyük olması gerekmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2001). Bartlett Küresellik Testi sonucu manidardır. Maksimum olabilirlik çıkarma yöntemi ve oblik rotasyonun kullanıldığı açımlayıcı faktör analizi, özdeğerleri 1'in üzerinde olan altı faktörlü bir sonuç üretmiştir. Bu faktörlerin özdeğerleri sırasıyla 40.97, 7.65, 6.23, 3.20, 2.99 ve 2.62'dir. Altı faktörlü sonuç, toplam varyansın %63.66'sını açıklamıştır. Elde edilen altı faktörlü sonuç yorumlanabilir olmadığı için, araştırmanın amaçlarına dayalı olarak öncesinden belirlenen faktör sayısı dikkate alınmış ve beş faktörlü bir yapı tanımlanmıştır. Bunun için AFA, faktör sayısı beşe sabitlenerek tekrarlanmıştır. Maddelerin seçimi özdeğerlere (>1), faktör yüklerine (>.32) ve maddelerin birçok boyutta çapraz yüklenme yapıp yapmalarına göre yapılmıştır (Tabachnick ve

Fidell, 2001). 7 madde birçok boyutta çapraz yüklenme yaptığı için analizlerden çıkartılmıştır. Bu işlemde sonra AFA, kalan 36 madde ile tekrarlanmıştır. Elde edilen beş faktörlü yapı daha yorumlanabilir bir yapıdır ve madde seçimindeki kriterler de (faktör yüklerinin .32'in üstünde olması gibi) karşılanmıştır. Beş faktörlü sonuç toplam varyansın %63.81'ini açıklamıştır. Faktörler, maddeler, faktör yükleri, ortalama ve standart sapmalar Tablo 1'de verilmiştir. Birinci faktör fiziksel şiddet olarak adlandırılmış, 11 maddeden oluşmakta ve toplam varyansın %41.31'ini açıklamaktadır. İkinci faktör cinsel şiddet olarak adlandırılmış, 6 maddeden oluşmakta ve toplam varyansın %8.41'ini açıklamaktadır. Üçüncü faktör suçlama/aşağılama olarak adlandırılmış, 8 maddeden oluşmakta ve toplam varyansın %7.20'sini açıklamaktadır. Dördüncü faktör alay etme şeklinde adlandırılmış, 5 maddeden oluşmakta ve toplam varyansın %3.60'ını açıklamaktadır. Son olarak, beşinci faktör baskı altına alma şeklinde adlandırılmış, 6 maddeden oluşmakta ve toplam varyansın %3.29'unu açıklamaktadır.

Tablo 1.

ÖŞÖ'nün Maddeleri, Maddelerin Faktör Yükleri ve Betimsel İstatistikleri

36 madde	Faktör Yükleri					Ort.	Ss
	F1	F2	F3	F4	F5		
<i>Fiziksel Şiddet</i>							
3. Tokat atma	.88	.02	.01	-.12	-.00	.51	1.16
5. Kafaya vurma	.81	-.02	.03	-.04	-.04	.51	1.21
9. Herhangi bir cisimle (sopa, cetvel vb.) vurma	.74	.04	.06	-.00	.05	.57	1.23
2. Kulak çekme	.71	.01	.02	-.04	.13	.40	1.00
4. Yumruk atma	.69	-.13	-.02	.08	-.15	.36	1.06
8. Tekme atma	.65	-.06	-.03	.12	-.08	.35	1.01
6. Kafa kafaya tokuşturma	.64	-.18	.04	.06	-.12	.35	1.04
10. Herhangi bir nesne atma, fırlatma	.61	.05	.07	.14	.12	.60	1.27
7. Başını duvara veya sıraya vurma	.56	-.03	-.02	.15	.06	.23	.85
1. Saç çekme	.44	.04	.07	.10	.11	.31	.93
11. Sınıfta tek ayak üzerinde durdurma	.39	-.12	-.05	.23	.17	.40	1.08
<i>Cinsel Şiddet</i>							
41. Cinsel anlamı olan hareketler (el, kol, göz hareketi, vb.) yapma	.03	-.96	.02	-.07	-.01	.25	.92
40. Cinsel çağrışımı olan sözcüklerle hitap etme	.05	-.92	.01	-.10	.06	.26	.91

Tablo 1 devam...

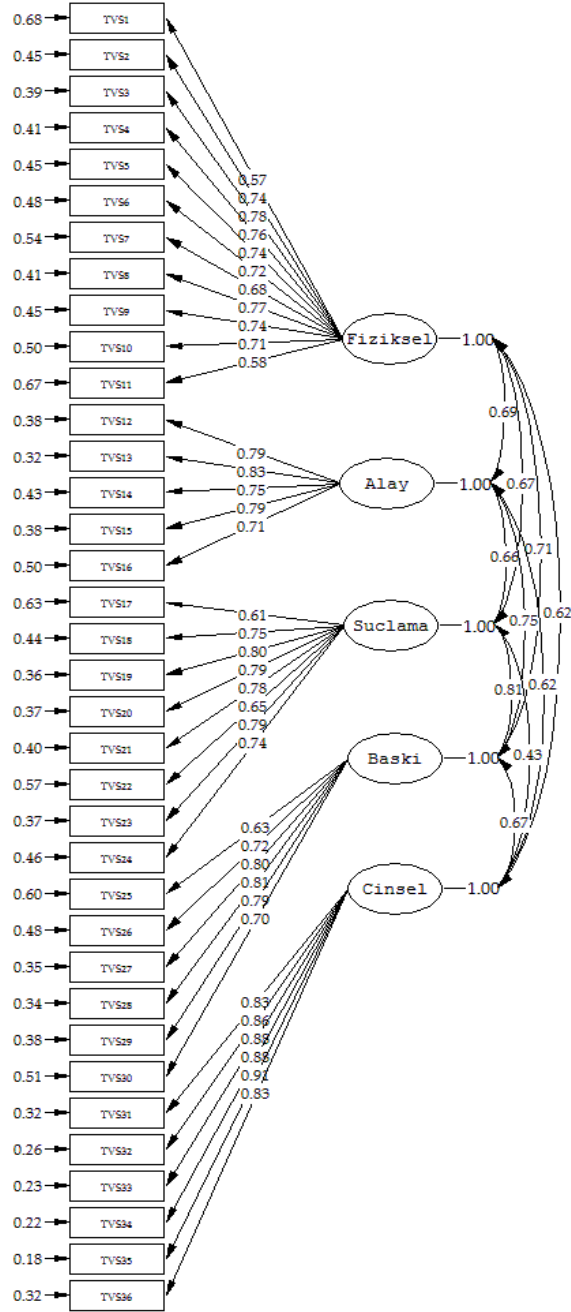
36 madde	Faktör Yükleri					Ort.	Ss
	F1	F2	F3	F4	F5		
42. Cinsel amaçlı dokunma	.09	-.87	-.01	.06	-.04	.27	.97
43. Cinsel içerikli söylentiler çıkarma ve yayma	-.03	-.83	-.01	.13	-.02	.25	.97
39. Cinsel konuları konuşmaya zorlama	.03	-.79	-.01	.08	.04	.22	.84
38. Cinsel içerikli şakalar yapma	-.01	-.78	.07	-.03	.07	.30	.97
<i>Suçlama/Aşağılama</i>							
21. Nedensiz olarak suçlama	-.03	-.12	.78	-.01	-.04	1.00	1.57
20. Sürekli kusur bulma	.02	-.04	.77	.00	-.10	1.03	1.64
25. Düşük not vermekle veya sınıfta bırakmakla tehdit etme	.03	.03	.68	-.18	.22	1.48	1.79
17. Bütün sınıfı veya benim de içinde yer aldığım bir grup öğrenciyi topluca azarlama	.05	.13	.66	.03	.01	1.61	1.85
18. Kaba ve çirkin sözlerle (aptal, geri zekâlı, ezik, vb.) hitap etme	.18	-.01	.63	.03	-.03	1.02	1.63
22. Küçümseme, hor görme	-.06	-.10	.61	.22	-.03	.60	1.31
26. Sınıf arkadaşlarının önünde mahcup etme (ödeviyle, sınav kâğıdıyla vb. dalga geçme)	.03	.04	.60	.12	.20	1.12	1.64
29. Yok sayma, görmezlikten gelme (söz hakkı tanımama, sorularına cevap vermeme vb.)	-.01	-.14	.50	.10	.06	.75	1.44
<i>Alay Etme</i>							
13. Dış görünüşüyle (giysisi, gözlüğü, vb.) alay etme	.13	.01	.15	.61	.03	.31	.88
14. Konuşma tarzı, aksanı ya da şivesiyle alay etme	.19	.03	-.04	.60	.17	.29	.86
12. Bedensel özellikleriyle (boyu, kilosunu, diş yapısı, saç, ten rengi, vb.) alay etme	.15	-.07	.15	.56	-.06	.35	.99
16. Küçük düşürücü isimler (lakap) takma	-.00	-.10	.16	.55	-.04	.38	1.07
15. Adı ya da soyadıyla dalga geçme	.14	-.12	-.03	.54	.06	.29	.87

Baskı Altına Alma

32. Özgürlüğünü kısıtlama (teneffüse çıkarmama, sevdiklerini yaptırmama, vb.)	.19	-.19	.11	-.06	.51	.65	1.36
34. Haksız yere idareye şikâyet etme	.02	-.20	.13	.12	.47	.51	1.22
36. Defter ve kitap gibi özel eşyalarını ya da ödev ve resim gibi çalışmalarını yırtma	.11	-.25	-.03	.32	.44	.38	1.07
27. Cezalandırmak amacıyla fazladan ödev verme	.11	-.04	.30	-.03	.42	.91	1.48
33. Hakkında olumsuz konuşmalar yaparak başkalarını da etkileme	-.04	-.14	.24	.22	.37	.50	1.20
35. Hakkındaki gizli ya da özel bilgileri açıklama	.03	-.21	.01	.18	.36	.35	1.03

Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA)

Beş faktörlü modelinin ikinci katılımcı grup verisine ne kadar iyi uyum sağladığı DFA ile test edilmiştir. DFA yapmanın amacı, bu analizin AFA ile elde edilmesi mümkün olmayan birçok analitik olasılığı (yöntem etkilerinin değerlendirilmesi, faktör modelinin katılımcılar üzerindeki kararlılığının ya da değişmezliğinin incelenmesi gibi) sunmasıdır (Brown, 2006). Beş faktörlü modelin geçerli olup olmadığını test etmek için maksimum olasılık tahmin yönteminin kullanıldığı bir DFA yapılmıştır. DFA sonuçlarına göre beş faktörlü modelin uyum indeksleri çok iyidir [$\chi^2(584) = 1330.27$, $\chi^2/sd = 2.28$, $RMSEA = .04$, $SRMR = .06$, $NNFI = .99$, $CFI = .99$]. ÖŞÖ'nün beş faktörlü modeline ilişkin DFA sonuçları Şekil 1'de verilmiştir. Faktör örüntü katsayıları fiziksel şiddet boyutu için .57 ile .78, alay etme boyutu için .71 ile .83, suçlama/aşağılama boyutu için .61 ile .80, baskı altına alma boyutu için .63 ile .81 ve cinsel şiddet boyutu için .83 ile .91 arasında değişmektedir. Madde R^2 değerleri fiziksel şiddet boyutundaki maddeler için .32 ile .61, alay etme boyutundakiler için .50 ile .68, suçlama/aşağılama boyutundakiler için .37 ile .64, baskı altına alma boyutundakiler için .40 ile .66 ve cinsel şiddet boyutundaki maddeler için de .68 ile .82 arasında değişmektedir.

Şekil 1. ÖŞÖ'nün Beş Faktörlü Modelinin Doğrulayıcı Faktör Analizi

ÖŞÖ'nün benzeme geçerliği için, maddelerin standardize edilmiş faktör yükleri, açıklanan varyansların ortalaması (AVO), boyutların kompozit güvenilirlikleri (CG) ve CG değerlerinin AVO değerlerinden büyük olup olmadıkları incelenmiştir. Hair, Black, Babin ve Anderson (2010) standardize edilmiş faktör yükleri ve AVO değerleri için $\geq .50$, CG değerleri için $\geq .70$ kriterlerini önermektedir. Byrne (2010) ayrıca CG değerlerinin AVO değerlerinden daha büyük olmasını önermiştir. Sonuçlara göre, tüm standardize edilmiş faktör yükleri ve AVO değerleri $\geq .50$ kriteri üzerindedir. Ayrıca, tüm CG değerleri $\geq .70$ üzerindedir. Bu değerler .80 ile .94 arasında değişmektedir. Son olarak, tüm CG değerleri ÖŞÖ'nün alt boyutlarının AVO değerlerinden daha büyüktür. Tüm bu bulgular, ÖŞÖ'nün benzeme geçerliği açısından yeterli kanıtı sahip olduğunu göstermektedir.

ÖŞÖ'nün ayırma geçerliği için, paylaşılan varyansın karesinin maksimum ve paylaşılan varyansın karesinin ortalaması değerleri incelenmiştir. Boyutların AVO değerlerinin bu değerlerden büyük olması beklenmektedir (Hair ve ark., 2010). Analizlerde, tüm boyutların AVO değerleri paylaşılan varyansın karesinin ortalaması değerlerinden daha büyük bulunmuştur. Ancak, üç boyutun (fiziksel şiddet, alay etme ve cinsel şiddet) AVO değerleri, bu boyutların paylaşılan varyansın karesinin maksimum değerlerinden daha büyük bulunurken, iki boyutun (suçlama/aşağılama ve baskı altına alma) paylaşılan varyansın karesinin ortalaması değerleri AVO değerlerinden daha küçük bulunmuştur. Bu bulgular ÖŞÖ'nün ayırma geçerliğine yönelik kısmi bir destek sağlamaktadır.

ÖŞÖ'nün Ayrılma Geçerliği

Ayrılma geçerliği çalışması birinci katılımcı grup verileri üzerinde yapılmıştır. Korelasyon sonuçlarına (bkınız Tablo 2) göre, ÖŞÖ'nün tüm ölçek ve alt boyut puanları, ZİMÖ'nün tüm ölçek ve alt boyut puanları ile manidar bir şekilde pozitif yönde ilişkilidir. Sadece ÖŞÖ'nün suçlama/aşağılama boyutunun, ZİMÖ'nün ikinci boyutu ile olan ilişkisi manidar değildir. Ayrılma geçerliği açısından sonuçlar mevcut ilişkilerin çok güçlü olmadığını göstermektedir. Bu zayıf ilişki, öğretmen şiddeti kavramının zorbalığa ilişkin mitler kavramından farklı olduğunu göstermektedir.

Tablo 2.

ÖŞÖ ve ZİMÖ'nün Tüm Ölçek ve Alt Boyutları İçin Korelasyonlar, Güvenirlikler, Ortalama ve Standart Sapmalar

Ölçekler/Alt Boyutlar	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Fiziksel Şiddet	–								
2. Cinsel Şiddet	.56**	–							
3. Suçlama/Aşağılama	.48**	.41**	–						
4. Alay Etme	.69**	.59**	.53**	–					
5. Baskı Altına Alma	.61**	.66**	.64**	.61**	–				
6. ÖŞÜ - Tüm Ölçek	.81**	.74**	.82**	.79**	.86**	–			
7. ZİMÖ - 1. Alt Boyut	.12**	.15**	.11*	.19**	.22**	.19**	–		
8. ZİMÖ - 2. Alt Boyut	.18**	.20**	.07	.24**	.27**	.21**	.82**	–	
9. ZİMÖ - Tüm Ölçek	.17**	.19**	.09*	.22**	.26**	.21**	.94**	.96**	–
<i>a</i>	.93	.96	.89	.85	.85	.96	.90	.92	.95
<i>Ort.</i>	4.57	1.54	8.37	1.61	3.23	23.756	27.59	30.62	58.05
<i>Ss</i>	8.90	5.07	9.60	3.70	5.61	32.44	12.55	14.45	25.16

Not: * $p < .05$, ** $p < .01$

ÖŞÖ'nün İç-tutarlık Güvenirliği

ÖŞÖ'nün tümü ve alt boyutları için Cronbach alfa katsayıları iki katılımcı grup verileri üzerinde hesaplanmıştır. Birinci katılımcı grup verilerinden elde edilen katsayılar Tablo 2'de verilmiştir. Bu katsayılar ÖŞÖ'nün tümü ve alt boyutları için .85 ile .96 arasında değişmektedir. İkinci katılımcı grup verilerinden elde edilen katsayılar ise; fiziksel şiddet için .92, cinsel şiddet için .95, suçlama/aşağılama için .90, alay etme için .88, baskı altına alma için .87 ve tüm ölçek puanları için .96'dır. Tüm Cronbach alfa güvenirlilik katsayıları, ÖŞÖ'nün iyi bir iç-tutarlık güvenirliliğine sahip olduğunu göstermektedir.

ÖŞÖ'nün Madde Analizleri

ÖŞÖ'nün madde analizleri ikinci grup verisi üzerinde yapılmıştır. Madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyonları ile herbir madde puanının alt %27 ile üst %27'lik grup farkları araştırılmıştır. ÖŞÖ'nün düzeltilmiş madde toplam korelasyonları .50 ile .70 arasında değişmektedir. *t*-testi sonuçlarına göre, herbir madde puanının alt %27 ile üst %27'lik grupları arasında anlamlı grup farklılıkları bulunmaktadır ($p < .01$).

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, Öğretmen Şiddeti Ölçeği'ne (ÖŞÖ) ilişkin psikometrik kanıtlar sunulmuştur. Açımlayıcı faktör analizi (AFA) sonuçları, ÖŞÖ'nün 36 maddelik 5 ayırt edilebilir ve yorumlanabilir faktöre sahip olduğunu göstermektedir. Bu beş faktör toplam varyansın yaklaşık %64'ünü açıklamıştır. Faktörler; fizik şiddet (11 madde), cinsel şiddet (6 madde), suçlama/aşağılama (8 madde), alay etme (5 madde) ve baskı altına alma (6 madde) olarak adlandırılmıştır. AFA ile elde edilen beş faktörlü sonucun doğrulanması için, 36 maddelik ölçek farklı bir katılımcı grup verisi üzerinde doğrulayıcı faktör analizi (DFA) test edilmiştir. DFA sonuçları veriye iyi bir uyum göstermektedir. ÖŞÖ ayrıca benzeme geçerliği için tam bir desteğe ve ayırma geçerliği için de kısmi bir desteğe sahiptir. Ayrılma geçerliği sonuçları ise, öğretmen şiddetine maruz kalma arttıkça zorbalık hakkındaki ön yargılar, akılcı olmayan inanç ve düşünceler de artmaktadır. Ancak, ÖŞÖ ile ZİMÖ puanları arasında manidar ilişkiler olmasına rağmen, bu ilişkiler güçlü değildir. Bu zayıf ilişkiler, ÖŞÖ ile ölçülen kavramın, ZİMÖ ile ölçülen kavramdan farklı olduğunu göstermektedir. ÖŞÖ'nün tüm ölçek ve alt boyutları için elde edilen güvenilirlik katsayıları, ölçeğin yüksek bir iç-tutarlık güvenilirliğine sahip olduğunu göstermektedir.

Bu çalışma, öğretmen şiddetine ilişkin araştırma alanına önemli bir katkı sağlamaktadır. Öncelikle, öğrenciye yönelik öğretmen şiddeti davranışlarını öğrencilerin gözünden değerlendiren herhangi bir ölçme aracı henüz geliştirilmemiştir. Bundan dolayı, bu ölçme aracının bir boşluğu doldurması ve eğitimciler ve araştırmacılar için öğretmenin öğrencilere yönelik saldırgan davranışlarını değerlendirmede kullanışlı bir araç olması beklenmektedir. Bu çalışmanın güçlü yanlarından biri, ölçeğin farklı gruplar, farklı lise türlerine devam eden öğrenciler üzerinde geliştirilmiş olmasıdır. Bu durum, ölçeğin çalışmadaki katılımcıların özelliklerine benzer özelliklere sahip diğer öğrenciler üzerinde uygulanabilirliğini arttırmaktadır.

Bu çalışmanın birkaç sınırlılığı da söz konusudur. Öncelikle, katılımcılar Ankara'daki okullardan seçilmiştir. Bulguların genellenebilirliği için farklı illerde ve bölgelerde bulunan öğrenciler üzerinde araştırma yapılması gerekmektedir. İkinci olarak, çalışmada ölçeğin sadece benzeme, ayırma ve ayrılma geçerlikleri incelenmiştir. Sonraki çalışmalarda, ek geçerlik kanıtları (yordama, çapraz geçerliği gibi) araştırılabilir. Son olarak, çalışmada tekrarlı bir ölçüm olmadığı için ölçeğin test-tekrar test güvenilirliği hesaplanamamıştır. Bundan dolayı, sonraki çalışmalar ÖŞÖ'nün test-tekrar test güvenilirliği araştırabilir.

Bilgilendirme: Bu çalışma, 108K305 nolu "Liselerde Şiddetin Saptanması ve Okul Temelli Şiddeti Önleme Programının Geliştirilmesi" adlı TÜBİTAK projesi kapsamında yapılmış ve desteklenmiştir. Bu çalışmanın bazı bölümleri, Ekim 2009 tarihinde Adana'da gerçekleştirilen X. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur

Kaynaklar

- Ada, Ş. (2010). Analyzing peer bullying 6th, 7th, and 8th grades primary school students from the aspects of different variables in Erzurum. *Education and Science*, 35(158), 90-100.
- Brown, T. A. (2006). *Confirmatory factor analysis for applied research*. New York: The Guilford Press.
- Bulut, S. (2008). Öğretmenler öğrencilere yönelik olan fiziksel şiddet: Nicel bir araştırma. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 105-118.
- Byrne, B. M. (2010). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming* (2nd ed.). New York: Taylor & Francis Group.
- Chen, J. K., & Astor, R. A. (2010). School violence in Taiwan: Examining how Western risk factors predict school violence in an Asian culture. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(8), 1388-1410.
- Conoley, J. C., & Goldstein, A. P. (Eds.) (2004). *School violence intervention: A practical handbook* (2nd ed.). New York: Guilford.
- Çakmak, M. (2011). Changing roles of teachers: Prospective teachers' thoughts. *Education and Science*, 36(159), 14-24.
- Due, P., Holstein, B. E., & Soc, M. S. (2008). Bullying victimization among 13 to 15-year-old school children: Results from two comparative studies in 66 countries and regions. *The International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 20(2), 209-221.
- Furlong, M. J., & Morrison, G. M. (1994). Addressing school violence as part of schools' educational mission. *Preventing School Failure*, 38(3), 10-17.
- Furlong, M. J., Morrison, R., & Clontz, D. (1993). Planning principles for safe schools. *School Safety*, Spring, 23-27.
- Gözütok, F. D. (1993a). Disiplin sağlamada öğretmen davranışları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25, 703-711.
- Gözütok, F. D. (1993b). *Okulda dayak*. Ankara: 72 Ofset.
- Gözütok, F. D., Er, K. O., & Karacaoğlu, Ö. C. (2006). *Okulda dayak: 1992 ve 2006 yılları karşılaştırması*. Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu. 9 Mart 2011 tarihinde <http://e-kutuphane.egitimsen.org.tr/pdf/1595.pdf> adresinden alınmıştır.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis: A global perspective* (7th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- Hatunoğlu, B. Y., & Hatunoğlu, A. (2005). Öğretmenlerin fiziksel cezalandırmaya ilişkin görüşleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 105-115.
- Janosz, M., Archambault, I., Pagani, L. S., Pascal, S., Morin, A. J. S., & Bowen, F. (2008). Are there detrimental effects of witnessing school violence in early adolescence? *Journal of Adolescent Health*, 43, 600-608.

- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B., & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *The Journal of the American Medical Association*, 285(16), 2094-2100.
- Öğülmüş, S. (1995). *Okullarda (liselerde) şiddet ve saldırganlık*. Yayımlanmamış rapor. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Pişkin, M. (2010). Examination of peer bullying among primary and middle school children in Ankara. *Education and Science*, 35(156), 175-189.
- Pişkin, M. (2006a). Okul şiddeti: Tanımı, yaygınlığı ve önleme stratejileri. *Kamuda Sosyal Politika*, 1(2), 43-62.
- Pişkin, M. (2006b). *Validity and reliability of Myths About Bullying Inventory - MABI*. X. EARA (Avrupa Ergen Araştırmaları Derneği) Konferansı'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Antalya, Sheraton Voyager Hotel.
- Pişkin, M., & Ayas, T. (2005, Eylül). *Lise öğrencileri arasında yaşanan akran zorbalığı olgusunun okul türü bakımından karşılaştırılması*. VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Pişkin, M., Çınkır, Ş., Kalafat, T., Öğülmüş, S., Atik, G., Babadoğan, C., ... Şahan, B. (2011, Ekim). *Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin okul şiddetine ilişkin görüşleri*. XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur. İzmir.
- Pişkin, M., Öğülmüş, S., Atik, G., Çınkır, Ş., Çokluk, Ö., Babadoğan, C., ... Şahan, B. (2011, Ekim). *Liselerde öğrenciler arasındaki şiddetin saptanması*. XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur. İzmir.
- Saruhan, A. (1987). Bu çocuklar resmen dayak istiyor. *Öğretmen Dünyası*, 8(86), 22-24.
- Straus, M. A. (1991). Discipline and deviance: Physical punishment of children and violence and other crime in adulthood. *Social Problems*, 38(2), 133-154.
- Sümer, Z. H., & Aydın, G. (1999). Incidence of violence in Turkish schools: A review. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 21, 335-347.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics* (4 ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Telli, S., den Brok, P., & Çakıroğlu, J. (2008). Teachers' and students' perceptions of the ideal teacher. *Education and Science*, 33(149), 118-129.
- Timuroğlu, V. (1983). Dayak ve demokratik eğitim. *Öğretmen Dünyası*, 4(39), 21.
- Ünal, H., & Çukur, C. Ş. (2011). The effects of school bonds, discipline techniques in school and victimization on delinquency of high school students. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 11(2), 560-570.
- World Health Organization (WHO) (2002). *World report on violence and health: Summary*. Geneva.
- Yurtal, F., & Artut, K. (2010). An investigation of school violence through Turkish children's drawings. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(1), 50-62.

19.	Sürekli kusur bulma	○	○	○	○	○	○
20.	Nedensiz olarak suçlama	○	○	○	○	○	○
21.	Küçümseme, hor görme	○	○	○	○	○	○
22.	Düşük not vermekle veya sınıfta bırakmakla tehdit etme	○	○	○	○	○	○
23.	Sınıf arkadaşlarının önünde mahcup etme (ödeviyle, sınav kâğıdıyla vb. dalga geçme)	○	○	○	○	○	○
24.	Yok sayma, görmezlikten gelme (söz hakkı tanımama, sorularına cevap vermeme vb.)	○	○	○	○	○	○
25.	Cezalandırmak amacıyla fazladan ödev verme	○	○	○	○	○	○
26.	Özgürlüğünü kısıtlama (teneffüse çıkarmama, sevdiklerini yaptırma, vb.)	○	○	○	○	○	○
27.	Hakkında olumsuz konuşmalar yaparak başkalarını da etkileme	○	○	○	○	○	○
28.	Haksız yere idareye şikâyet etme	○	○	○	○	○	○
29.	Hakkındaki gizli ya da özel bilgileri açıklama	○	○	○	○	○	○
30.	Defter ve kitap gibi özel eşyalarını ya da ödev ve resim gibi çalışmalarını yırtma	○	○	○	○	○	○
31.	Cinsel içerikli şakalar yapma	○	○	○	○	○	○
32.	Cinsel konuları konuşmaya zorlama	○	○	○	○	○	○
33.	Cinsel çağrışımı olan sözcüklerle hitap etme	○	○	○	○	○	○
34.	Cinsel anlamı olan hareketler (el, kol, göz hareketi, vb.) yapma	○	○	○	○	○	○
35.	Cinsel amaçlı dokunma	○	○	○	○	○	○
36.	Cinsel içerikli söylentiler çıkarma ve yayma	○	○	○	○	○	○